

FRANKRIJK

Politiek raadgever Raphaël Glucksmann analyseert de Franse verkiezingen

‘Het is lang geleden dat Frankrijk nog eens een president had die boeken leest’

De linkse essayist Raphaël Glucksmann bekijkt de overwinning van volksbeweging En Marche! met gemengde gevoelens. ‘De paradox is: uiteindelijk beslist Emmanuel Macron zowat in zijn eentje.’

Door **HAN RENARD**

Raphaël Glucksmann (37) zit kettingrokend op een terras nabij de Gare du Nord in Parijs. De jonge essayist en documentairemaker is het troetelkind van de linkse Franse intelligentsia, altijd op zoek naar vers bloed. Hij ziet er goed uit in zijn zwarte jeans en hippe Aigle-regenjasje, het soort bestudeerde nonchalance waarin Parijs excelleert. De roddelbladen lusten vooral zijn relatie met politiek journaliste Léa Salamé, met wie hij net een kind heeft gekregen.

Raphaël Glucksmann is de zoon van de in 2015 overleden filosoof André Glucksmann. Die voerde samen met Bernard-Henri Lévy de zogenaamde *nouveaux philosophes* aan, een stroming die de banden van de Franse linkerzijde met het communisme aan de kaak stelde.

Zoon Raphaël heeft zich de laatste jaren vooral als een heftig Poetin-criticus doen gelden. Hij was in het begin van deze eeuw als raadgever betrokken bij de democratische opstanden in Georgië en Oekraïne. Volgens de krant *Le Monde* zou er *consultant en révolution* op zijn

visitekaartje moeten staan. Revolutieconsultant? ‘Dat klopt niet’, glimlacht hij. ‘Maar ik heb wel zes jaar lang met de Georgische regering en met de oppositie in Oekraïne samengewerkt. Mijn doel was eerst om nieuwe democratische bewegingen te bestuderen. Ik wilde uitzoeken welke voorwaarden de opkomst van zo’n beweging mogelijk maken. En zo ben ik ook zelf politiek betrokken geraakt.’

Op 23 mei spreekt Glucksmann op een conferentie van de stichting P&V over politieke vervreemding bij jongeren. Uit onderzoek van VUB-socioloog Mark Elchardus blijkt immers dat jongeren niet meer geloven dat politieke partijen de samenleving kunnen veranderen.

Is dat ook gebleken bij de Franse presidentsverkiezingen?

RAPHAËL GLUCKSMANN: Om te beginnen klopt het niet dat jongeren zich niet meer voor de politiek interesseren. De partijen die succes hebben geboekt, bestonden een jaar geleden nog niet: La France insoumise van Mélenchon en En Marche! van verkozen president

Emmanuel Macron. Op de meetings van Mélenchon en Macron waren trouwens heel veel jongeren aanwezig. Het echte nieuws was de totale deconfiture van de gevestigde politiek.

Moeten we ons daar zorgen om maken?

GLUCKSMANN: Het Franse politieke landschap is op dit moment één grote rotzooi, maar daaruit kunnen ook heel interessante nieuwe zaken ontstaan. Dat zal ongetwijfeld met de nodige kinderziektes gepaard gaan. Typisch aan de nieuwe politieke bewegingen is dat ze horizontaal zijn gestructureerd, in tegenstelling tot de traditionele politieke partijen die een duidelijk piramidale structuur hebben. Jongeren voelen zich veel meer aangetrokken tot horizontale bewegingen. Zo kunnen ze zich engageren zonder hun autonomie te verliezen.

Maar als puntje bij paaltje komt is een beweging als En Marche! net uiterst verticaal en hiërarchisch. Emmanuel Macron beslist zowat in zijn eentje, niet?

GLUCKSMANN: Dat klopt, net zoals Mélenchon bij La France insoumise. Het is de paradox van dit soort bewegingen. Sinds het maoïsme weten we dat een volledig horizontale structuur in de praktijk leidt tot de concentratie van de macht in de handen van één persoon: de charismatische leider van de beweging. Tussen hem en het volk is er immers geen middenkader waarmee hij rekening hoeft te houden.

Volgens critici is de beweging van president Macron, sinds zijn verkiezing omgedoopt tot *La République en Marche* (REM), bijzonder vaag qua inhoud. Niemand lijkt goed te weten

‘Marine Le Pen is het gezicht van een ziekte die Frankrijk nog niet bezworen heeft.’

waar Macron voor staat?

GLUCKSMANN: En Marche! klinkt inderdaad soms als een kakofonie, omdat de leden veel persoonlijke accenten leggen en omdat Macron ideologisch bijzonder kneedbaar is – links én rechts tegelijk. *(lacht)* Toch is er wel degelijk een politiek project. Iets wat ontbrak bij de partijen die in deze verkiezingen onderuit zijn gegaan, zeker de Parti Socialiste. Die bestond alleen nog als structuur. Er was geen bezieling meer, er waren geen nieuwe ideeën – er was niets. De pogingen van gewezen president François Hollande om de Franse PS te redden, zijn pijnlijk mislukt. Sommigen noemen de crisis van de Franse traditionele politiek verontrustend. Maar ik zou het nog veel verontrustender hebben gevonden als er geen crisis had plaatsgevonden en het Front National het monopolie van de vernieuwing en de verandering had gekregen.

Als een van zijn speechwriters stond u in deze campagne anders wel aan de kant van PS-kandidaat Benoît Hamon, een ouderwetse socialist.

GLUCKSMANN: Zijn programma sprak mij nu eenmaal het meeste aan. De fundamentele fout die Hamon volgens mij heeft gemaakt, is zelf niet te breken met de PS. Zeker op het gebied van het arbeidsmarktbeleid en de strijd tegen de werkloosheid had hij wel degelijk een radicaal nieuw project voor Frankrijk. Ik was dus geen aanhanger van Macron, maar ik heb na de eerste ronde wel opgeroepen om voor hem te stemmen. En ik moet toegeven dat zijn overwinning op Le Pen Frankrijk ongelooflijk deugd doet.

Hoe heeft één man op zo korte tijd heel het Franse politieke landschap overhoop kunnen gooien?

GLUCKSMANN: Het doet een beetje denken aan het verhaal *Een eenvoudige ziel* van Gustave Flaubert. De hoofdpersoon, een oude, dove en blinde dame, aanbidt haar opgezette papegaai, zonder te ►►

beseffen die van binnenuit aan het wegrotten is. Dat was ook de toestand van de politieke partijen in Frankrijk. We dachten dat de structuren solide waren, maar het volstond om er met je vinger in te prikken om ze uit elkaar te doen vallen. De grote intelligentie van Macron was om dat in te zien en het lef te hebben om op eigen houtje door te gaan.

Wat is het project van Macron voor Frankrijk?

GLUCKSMANN: Voor het eerst verdedigt een Frans politicus voluit een individualistische politieke filosofie. Sommige commentatoren noemen hem Macreux (*creux* betekent hol of leeg, *nvdv.*) maar dat is mij te kort door de bocht. Macron is een progressieve liberaal en dat is volstrekt nieuw in Frankrijk. Hij wil bijvoorbeeld dat werknemers die zelf ontslag nemen ook een werkloosheidsuitkering krijgen. Een uitgesproken progressieve maatregel die de onafhankelijkheid van werknemers tegenover hun werkgever vergroot. Macron spreekt de Fransen aan als individu. Dat is heel opvallend in zijn politieke toespraken. Groepsdenken is hem vreemd. In zijn maatschappijvisie moet iedereen de middelen krijgen om zich te ontplooien. Daarom is hij ook een overtuigd anti-racist en klikt het met jongeren uit de banlieues. Macron heeft lak aan je sociale achtergrond, huidskleur of godsdienst. Hij wil de Franse samenleving minder vastgeroest maken. Dat is een totaal nieuw geluid in Frankrijk. Zal dat volstaan om een antwoord te bieden op de alarmtoestand waarin het land verkeert? Dat is de vraag die mij bezighoudt. Maar het worden ongetwijfeld interessante jaren. Ik kijk uit naar het debat tussen deze intellectuele president – het is lang geleden dat Frankrijk nog eens een president had die boeken leest – en de Franse intellectuele scene.

Zal president Macron veel kunnen klaarspelen, als je ziet hoeveel weerstand de minste hervorming in Frankrijk oproept?

GLUCKSMANN: Macron zal proberen zo snel mogelijk een aantal belangrijke maatregelen per decreet door te drukken. Dan

kan het lukken. Alles zal afhangen van het resultaat van de parlementsverkiezingen. Als hij een absolute meerderheid behaalt, heeft hij kans op slagen. **Wil de vernederde Franse politieke klasse niet alles in het werk stellen om president Macron stokken in de wielen te steken?**

GLUCKSMANN: Degenen die de president van de Republiek het leven onmogelijk willen maken, wens ik goede moed. In Frankrijk hebben we weliswaar onze koningen onthoofd, maar de Vijfde Republiek lijkt veel meer op een monarchie dan de constitutionele

→
→
→
→

monarchieën in Noord-Europa. Om de vijf jaar zijn er gelukkig nog verkiezingen, maar in de tussentijd kan de Franse president zich als een monarch gedragen. Denk alleen nog maar aan de manier waarop Macron de dag van zijn verkiezing het Louvre voorbischreed. Zoiets zie ik Angela Merkel niet doen. (*lacht*) Ik heb Merkel eens met haar echtgenoot zien dineren in een brasserie in Berlijn. Die totale afwezigheid van decorum: dat is in Frankrijk een utopie. Angela Merkel is een sansculotte in vergelijking met onze politieke leiders. Ze spreidt een gauchisme tentoon dat zelfs de meest

gestaalde Franse gauchist zou choqueren.

U omschreef Emmanuel Macron als de geestelijke zoon van mei 68. Is hij niet vooral een ambitieus en succesvol bankier?

GLUCKSMANN: Hij is een mix van de twee: de bank en mei 68. Hij verpersoonlijkt immers de emancipatie van het individu die mei 68 heeft mogelijk gemaakt. Sommigen riepen verraad, maar ik vond het perfect logisch dat iemand als Daniel Cohn-Bendit hem heeft gesteund.

U bent ook een zoon van mei 68.

GLUCKSMANN: Klopt, maar de staat van Frankrijk baart me meer zorgen dan Macron. Natuurlijk is het goed dat obstakels sneuvelen en dat mensen maximale vrijheid krijgen, bijvoorbeeld om te trouwen met wie ze willen. Maar we zullen ons toch ook op een nieuwe collectieve horizon moeten richten. Op dat vlak is de generatie van mijn ouders mislukt. De emancipatie van het individu heeft mogelijkheden geschept en barrières doen wegvallen. Dat is allemaal heel mooi, maar wat met de mensen die ondanks dat alles niet meekunnen?

Na de verkiezing van Macron schreef u in *Le Monde*: 'we hebben de klinische dood weten te voorkomen, maar de ziekte is er nog altijd'.

GLUCKSMANN: Ik woon in het tiende arrondissement in Parijs, een typisch hippe buurt van zogenaamde *bourgeois-bohémiens*. Meer dan 95 procent van de kiezers hier heeft voor Emmanuel Macron gestemd – een echt plebisciet. In Picardië, op nauwelijks anderhalf uur rijden hiervandaan, heeft meer dan 60 procent van de kiezers voor Marine Le Pen gestemd. Die mensen hebben niet het gevoel dat ze in hetzelfde Frankrijk leven als ik.

Het thema van een verdeeld Frankrijk – *la France d'en haut* versus *la France d'en bas* – was heel sterk aanwezig in de verkiezingscampagne.

GLUCKSMANN: Ik ben geen marxist, maar deze verkiezingen hebben laten

zien dat er wel degelijk zoiets bestaat als sociale klassen. De stedelijke kosmopolitische bourgeoisie stond als één man achter Macron, de arbeiders hebben in de tweede ronde massaal Marine Le Pen gesteund. Er zijn in Frankrijk reusachtige geografische, sociale en culturele breuklijnen. Ik sprak in Lotharingen, een oude industriestreek, met gewezen vakbondsmensen. Die vertelden me dat hun kinderen het economisch beter hebben dan zij. Het klopt dus niet dat de miserie overal is toegenomen. Toch zijn die kinderen veel meer buitengesloten dan hun ouders ooit waren. Hoe verklaar je dat? Vroeger waren er collectieve structuren zoals de vakbond, de partij en de kerk. Ondanks je armoede deelde je binnen zulke organisaties een toekomstperspectief met mensen die hoger op de sociale ladder stonden. Vandaag heb je misschien een auto terwijl je vader die niet had, en voel je je toch compleet uitgesloten. Dé inzet van de komende vijf jaar is dan ook hoe we ervoor kunnen zorgen dat we opnieuw één volk en één land worden.

Hoe, inderdaad?

GLUCKSMANN: We moeten nieuwe collectieve structuren creëren. Zo pleit ik voor een verplichte burgerdienst, als onderdeel van een opgelegde sociale en culturele vermenging. Zonder verplichting komt die vermenging er namelijk nooit. Iemand die is geboren in een banlieue van Parijs, zal in zijn leven nooit de wegen kruisen van iemand uit het centrum van Parijs. De legerdienst is afgeschaft en dat was een goede zaak. Maar er is niets voor in de plaats gekomen. Dat is typisch voor de mei 68'ers. Ze waren vooral goed in het afbreken van bestaande structuren. Ze dachten dat een samenleving zichzelf staande kon houden. Dat is een grote misvatting gebleken, zeker in een zo diverse samenleving als de onze.

Heeft de ruime overwinning van Macron u verrast? Voor de verkiezingen waarschuwde u dat het

‘Ik heb Merkel eens met haar echtgenoot zien dineren in een brasserie in Berlijn. Zij is een sansculotte in vergelijking met onze politieke leiders.’

Zogenaamde glazen plafond van Marine Le Pen niet bestaat.

GLUCKSMANN: De verkiezing van Macron is een ronduit fantastische prestatie, maar hij is ook aanzienlijk geholpen door de onvoorstelbare afgang, live te volgen, van Marine Le Pen in het laatste televisiedebat. Het probleem was niet alleen dat ze agressief en opvliegend was, ze was ook nauwelijks in staat om een zin af te maken. En dat valt slecht in een land als Frankrijk. Le Pen leek volstrekt incapabel. Zelfs bij haar achterban was er enige gêne. Heel bizar, want ze doet al jaren haar best om gematigd en gesofisticeerd over te komen. Zo dicht bij haar einddoel – ik denk niet dat ze de verkiezingen had kunnen winnen, maar ze had veel beter kunnen scoren – is ze door de mand gevallen. Het was een soort zelfmoordaanslag in de televisiestudio. Maar het is voor Macron natuurlijk een heel ander paar mouwen om een Frankrijk te besturen waar het FN 35 procent en geen 45 procent haalt. Hoe dan ook: Marine Le Pen is het gezicht van een ziekte waarvan Frankrijk nog niet genezen is. Daarom past ons, de intellectuele elite, grote bescheidenheid. Iedereen moet zichzelf na deze campagne ter discussie stellen.

Is het niet vreemd dat een thema als de Franse identiteit anno 2017 de kiescampagne domineert?

GLUCKSMANN: Nee, het ligt net voor de hand dat in een globaliserende wereld het thema van identiteit aan belang wint. Wie we zijn is ook een wezenlijke politieke vraag. Links heeft de neiging naar te kijken op het identiteitsvraagstuk en dat is een grote vergissing. Iedereen behoort tot een volk, ook de kosmopoliet die meer vrienden heeft in Berlijn of New York dan in een uithoek van Frankrijk. Maar een identiteit kan veranderlijk en open zijn, dat is mijn betoog. Als je een intellectueel verbod uitvaardigt op het nadenken over volk en natie, laat je het hele speelveld over aan de Eric Zémours (de anti-islamapostel die de bestseller *Le Suicide français* schreef, nvdr.) van deze wereld.

U schrijft in een van uw essays dat het hele natiedenken aanvallig een linkse, progressieve hobby was.

GLUCKSMANN: Zeker. De natie boezemde de Franse

conservatieven in de 19e eeuw grote angst in. Want in het idee van de natie lag het doorbreken van de sociale hiërarchie en het verlies van privileges besloten. Natievorming had dus een revolutionaire lading.

Hoe moet het nu verder met het Front National van Marine Le Pen?

GLUCKSMANN: Het FN beleeft een echte crisis, wat niet wegneemt dat de partij ook in 2022 een grote bedreiging zal blijven. Maar op dit moment heerst er enorme verwarring. Binnen de partij botsen twee tendensen en het FN zal de knoop moeten doorhakken. Aan de ene kant is er de strekking van Florian Philipot, voor wie het FN een populistisch-nationalistische partij voor de arbeidersklasse moet zijn, met het verwerpen van Europa en de euro als het alfa en omega van haar programma. Daartegenover staat de strekking van Marion-Maréchal Le Pen, voor wie het FN de brede rechterzijde moet verenigen en uitgroeien tot een ethisch conservatieve, economisch liberale, extreemnationalistische partij. Voor die strekking vormt de euro allerminst een probleem, integendeel. Als je de verkiezingsresultaten analyseert, zie je dat de 65-plussers het FN de das hebben omgedaan. Terwijl net die groep het meest ontvankelijk is voor de boodschap van het FN op het vlak van veiligheid, immigratie en terrorisme. Maar die mensen wilden hun spaargeld niet in rook zien opgaan. Marine Le Pen heeft geprobeerd de twee tendensen in haar partij met elkaar te verzoenen en dat is faliekant afgelopen. Binnen de partij, ook hogerop, wordt in vraag gesteld of Marine Le Pen wel het intellectuele niveau heeft om de partij te leiden. Marion-Maréchal Le Pen, het populaire nichtje van Marine, trekt zich – tijdelijk – terug uit de politiek. Ze hoopt allicht in een later stadium terug te keren en de partij naar haar hand te zetten. Zij is met voorsprong de gevaarlijkste van de hele club, en nog veel meer reactionair, xenofob en sociaal dan haar tante. ●

De conferentie *My future, our Society, a call for action* van de Stichting P&V, met onder meer Raphaël Glucksmann, Agathe Cage, Paul Dekker en Philippe Van Parijs, vindt plaats op 23 mei om 18 uur in Studio 1 van Flagey in Brussel. De conferentie is gratis, maar vooraf inschrijven is noodzakelijk. Meer info op www.stichtingpv.be